

รูปแบบการจัดเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วม
ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

MODEL OF AGRO-TOURISM ROUTES PARTICIPATORY IN PONG YANG KHOK
SUBDISTRICT, HANG CHAT DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

สยมภู อุณยะพันธ์¹ กนกพร เอกกะสินกุล² ธวัชชัย ทำทอง³ และกมลวรรณ ทาวัน⁴
Sayumphu Unyaphan¹ Kanokporn Ekkasinsakul² Thawatchai Tumtong³ and Kamonwan Tawan⁴

^{1,3,4} หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

² หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

^{1,3,4} Tourism and Hospitality Business Faculty of Management Science Lampang Rajabhat University

² Communication Arts Faculty of Management Science Lampang Rajabhat University

E-mail ¹mist_white23@hotmail.com ²kanokpornake2558@gmail.com

³tumtongtj2@hotmail.co.th ⁴kamonwantawan@gmail.com

Received December 29,2022

Revised March 13,2023

Accepted April 01,2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน และเพื่อคิดค้นเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 20 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากกลุ่มผู้นำชุมชนในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ศาสนา และใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบ Snowball Technique เพื่อเก็บข้อมูลแหล่งเกษตรที่เหมาะสมสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยวิเคราะห์จาก 3 องค์ประกอบคือ สิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว การเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งมีฐานการเรียนรู้ด้านการเกษตรที่ผ่านเกณฑ์ 5 แห่ง จึงนำมาจัดทำเป็นเส้นทางทางการท่องเที่ยว 2 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร แบบ 1 วัน และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบ 2 วัน 1 คืน

คำสำคัญ

รูปแบบการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดเส้นทางทางการท่องเที่ยว

ABSTRACT

This research aimed to study the community context, analyze the potential of the community, and invent agricultural tourism routes for the Pongyangkhok sub-district ,the Hangchat district, the Lampang province. A qualitative research method and a participatory action research method were used. The sample was a group of 20

community leaders who were purposively selected and included community leaders in government, education, and religion. A snowball sampling technique was also used to select the target participants for collecting data on agricultural sites suitable for being agricultural tourism sites. Three components were taken into consideration: tourist attractions, amenity. There were five qualified agricultural learning bases. They were then used for creating two type of tourism routes: one-day agricultural tourism and two-day-and-one-night agricultural tourism.

Keywords

Tourism Model, Agro-Tourism, Tour Routing

ความสำคัญของปัญหา

จากสถานการณ์การท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2559 –พ.ศ. 2564 พบว่า รายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากประมาณ 800,000 ล้านบาทในปี พ.ศ.2559 เป็น 1 ล้านล้านบาท ในปี พ.ศ. 2565 และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ รายได้ในปี พ.ศ. 2564 พบว่า มีการขยายตัวประมาณ 240,000 ล้านบาท หรือคิดเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 339 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) และรายได้ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดท่องเที่ยว เช่น กรุงเทพมหานคร ประมาณ 340,000 ล้านบาท เชียงใหม่ 280,000 ล้านบาท เป็นต้น

แต่ในปัจจุบันพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป โดยมีเทรนด์การท่องเที่ยวที่กำลังมาแรง กลุ่มที่สำคัญได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เที่ยวแบบฮิป (HIPS) คือ การท่องเที่ยวแบบคนรุ่นใหม่ไปตามสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นจุดสำคัญ ๆ และนักท่องเที่ยวที่มีความมั่นใจตนเอง เน้นการท่องเที่ยวแบบชอบผจญภัย ทดลองสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่รู้จัก ชอบการค้นพบจุดท่องเที่ยวที่ใหม่ กลุ่มอาร์ทิสต์ที่นิยมเสาะหาเมืองท่องเที่ยวและหมู่บ้านชนบท มีศิลปวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ประทับใจ กลุ่มนี้จะหลีกเลี่ยงเมืองใหญ่และมุ่งหน้าค้นหาความหมายของชีวิตและความสวยงามของธรรมชาติอันบริสุทธิ์ Skyscanner (2560) นอกจากนั้นแล้ว บริสุทธิ์ แสนคำ (2564) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวที่จะเปลี่ยนแปลงไปหลังสถานการณ์โควิด ประกอบด้วยการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ เดินทางท่องเที่ยวระยะใกล้สามารถใช้รถยนต์ส่วนตัว และเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยว Unseen ที่คนไม่พลุกพล่าน

ซึ่งพื้นที่ปงยางคกนั้นมีพื้นที่ต่อเนื่องจากวัดลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งในตัวของหมู่บ้านนี้มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชีวิตชุมชน เพราะในหมู่บ้านปงยางคกมีกลุ่มการทำเกษตรแบบพอเพียง กลุ่มเพาะเห็ด และมีกลุ่มการจัดการขยะทางการเกษตร

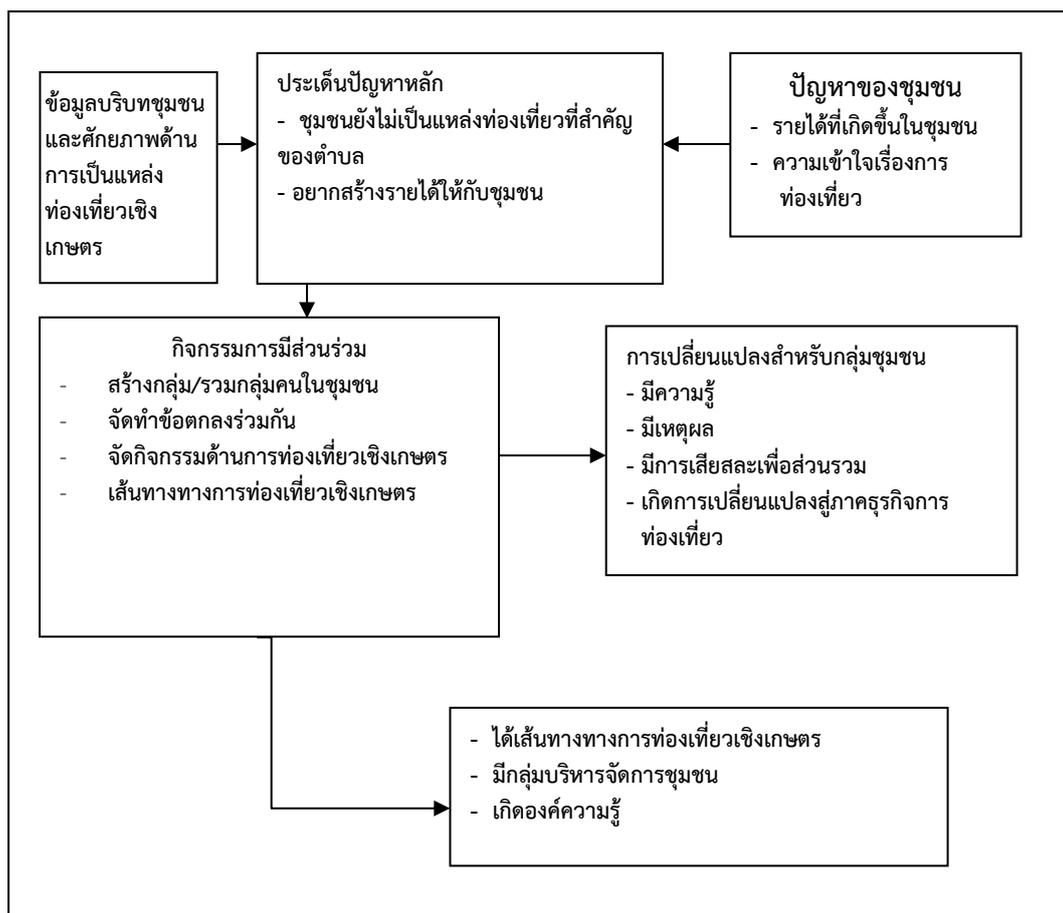
ดังนั้นเพื่อที่จะตอบสนองตามพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป จึงควรมีการศึกษาบริบทชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพ ส่งเสริมศักยภาพ และส่งเสริมกิจกรรมเชิงเกษตร โดยจะมีการถ่ายทอดความรู้และการปฏิบัติการมีส่วนร่วมของชุมชน และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผลที่ได้จากการวิจัยและพัฒนาจะมีสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและอนุรักษ์คุณค่าทางภูมิปัญญา และวัฒนธรรม

เชิงเกษตร และเพื่อให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวและบริการอย่างเหมาะสม สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว และทำให้เกิดการจัดเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเส้นทางใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ตำบลปรางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ตำบลปรางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
3. เพื่อคิดค้นเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลปรางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดงานวิจัยรูปแบบการจัดเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วม ตำบลปรางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

นิยามศัพท์

1) **รูปแบบการท่องเที่ยว หมายถึง** รูปแบบการเดินทางเพื่อการจ้ดนำเที่ยว การจ้ดรายการนำเที่ยว การจ้ดที่พัก การจ้ดการเส้นทาง ให้เกิดการเดินทางสะดวก ไม่ติดขัด ไม่สับสน

2) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการเกษตร อาหารท้องถิ่น สมุนไพร การดำรงชีวิตด้วยการเกษตร ชุมชนท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้ ที่เกิดขึ้นจากองค์ความรู้ จากชุมชน ตำบลปงยางคก

3) การจัดเส้นทางทางการท่องเที่ยว หมายถึง การเขียนรายการนำเที่ยวเชิงเกษตรที่เกิดขึ้นโดยคนในชุมชนตำบลปงยางคก

4) การมีส่วนร่วม หมายถึง มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการทำกิจกรรม มีการแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น เสนอแนะ แนะนำ ยอมรับความคิด การศึกษา การถ่ายทอด ถกเถียง หาข้อสรุป

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการรวบรวมแนวคิดจากนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

กระบวนการมีส่วนร่วม ในงานวิจัยนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการหลายท่าน (Cohen and Uphoff, 1980 อ้างใน (รุ่งวิทย์ ตรีกุลและคณะ, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับชิววีซอร์ งามละม่อม (2559) ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ กล่าวคือเริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเอง และถือเป็นภาระหน้าที่ของตน ร่วมคิดร่วมกันวางแผน (Planning) ร่วมดำเนินการ (Implementation) ร่วมกันติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) ร่วมรับผลประโยชน์ (Benefit)

มัทรี สีมา และคณะ (2565) กล่าวว่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านแม่สาใหม่ หมู่บ้านบวกจั่น หมู่บ้านผานกกก และหมู่บ้านแม่สาน้อย ต้องการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินงานหรือกิจกรรมของหมู่บ้านมากที่สุดส่วนกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านบวกเตยมีความต้องการในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของชุมชนมากที่สุด ทั้งนี้ผลการศึกษากการมีส่วนร่วมของชุมชนชาติพันธุ์ม้งเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ากลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านบวกเตย หมู่บ้านผานกกก และหมู่บ้านแม่สาน้อย มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุดสำหรับกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านแม่สาใหม่ มีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือกิจกรรมของหมู่บ้านมากที่สุดและกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านบวกจั่น มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด

องค์ประกอบการท่องเที่ยว (Collier and Harraway, 1997 อ้างใน (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546) การท่องเที่ยวที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ (3As) 1. สิ่งดึงดูดใจ (attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Site) เหตุการณ์ (Event) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติ สร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว 2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้อย่างรวดเร็วปลอดภัยและสะดวกสบายยิ่งขึ้น 3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ประกอบด้วย เส้นทางยานพาหนะ สถานี และผู้ประกอบการขนส่ง เป็นต้น

ปวีณา งามประภาสสม (2560) ได้ให้ความหมายของ การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อคุณค่าทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงทรัพยากรทาง

วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภายใต้การจัดการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นโดยผู้ที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและให้เห็นคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม อีกทั้งชุมชนได้รับประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว

ฉันทิช วรรณถนอม (2559) ได้ให้แนวคิดเรื่องรูปแบบการเดินทางเพื่อการจัดรายการนำเที่ยวว่ารูปแบบการเดินทางมีทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 กรณีเป็นการจัดรายการนำเที่ยวประมาณ 2 – 4 วัน โดยใช้ระยะทางในการเดินทางน้อย เนื่องจากต้องการให้มีที่พักแห่งเดียวตลอดการเดินทาง มักเป็นลักษณะของการเที่ยวชมเมือง (City Tour) หรือการเที่ยวชมภูมิทัศน์ (Sightseeing Tour) รูปแบบที่ 2 เป็นการจัดรายการนำเที่ยวที่เปลี่ยนที่พักทุกวัน ซึ่งต้องใช้ระยะทางในการเดินทางมากกว่าแบบแรก โดยเริ่มเดินทางจากจุดหนึ่งแล้วต่อไปเรื่อย ๆ เป็นวงรอบแล้วกลับมาที่จุดเดิมในครั้งแรก รูปแบบที่ 3 เป็นการจัดรายการนำเที่ยวที่คล้ายคลึงกับแบบที่ 2 แต่สถานที่ที่จะออกเดินทางไปและกลับจะแตกต่างกัน ไม่ใช่เส้นทางเดียวกัน เป็นลักษณะที่เวลาเที่ยวจะออกจากจุดหนึ่งแต่เวลากลับจะกลับจากอีกจุดหนึ่ง

ปัทเมศย์ ประดิษฐ์แสงทองและคณะ (2565) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบหนึ่งที่เจ้าของสวนจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมสวนผลไม้ โดยมีที่พักกิจกรรม สถานที่ถ่ายรูป และความบันเทิงให้บริการแก่ลูกค้า โดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีจุดมุ่งหมายให้ลูกค้าที่สนใจได้สัมผัสกับธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมในชนบท ผ่านกิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การทำสวน ไม่ว่าจะเป็นการบำรุงดิน การใช้ปุ๋ย การกำจัดแมลง การขยายพันธุ์พืช รวมไปถึงการดูแลพืชพรรณ การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งช่วยให้ก่อเกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้นและยังเป็นการสร้างอาชีพให้กับชาวบ้านหรือเกษตรกรภายในท้องถิ่นที่สนใจอีกด้วย

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2553) ได้ให้ความหมาย มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ การบริการและความปลอดภัยเพื่อการยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศักยภาพการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4) ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มาเป็นกลไกหลักในการดำเนินการวิจัย โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสหวิธีการประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสาร การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในเวทีต่าง ๆ ที่จัดขึ้น และการทำเวทีคืนความรู้

ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น คณะครู และผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของตำบลปรางค์กู่ อำเภอห้วยฉัตร จังหวัดลำปาง จาก 13 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1

บ้านสันหนองบง หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งบ่อแป้น หมู่ที่ 3 บ้านสันหลวง หมู่ที่ 4 บ้านสันบุญเรือง หมู่ที่ 5 บ้านต้นคำ – ม่วงชุม หมู่ที่ 6 บ้านจำ หมู่ที่ 7 บ้านปงใต้ หมู่ที่ 8 บ้านปงเหนือ หมู่ที่ 9 บ้านปงยางคก หมู่ที่ 10 บ้านช่วง หมู่ที่ 11 บ้านโฮ่อง – ทะล้า หมู่ที่ 12 บ้านหม้อ หมู่ที่ 13 บ้านนางแล

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนจำนวน 20 คน เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแหล่งข้อมูลบุคคล วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจะเลือกจากกลุ่มผู้นำชุมชนในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา และศาสนา เพื่อเก็บข้อมูลเชิงเกษตรที่เหมาะสมสำหรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบ Snowball Technique ตามคำแนะนำของกลุ่มเป้าหมายที่เลือกแบบเจาะจงเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกของศักยภาพด้านการท่องเที่ยว วิเคราะห์ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งด้านการท่องเที่ยว ร่วมกันวิเคราะห์โดยใช้ คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยทีมวิจัย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนและตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งสองกลุ่มนี้มีจำนวนประมาณ 80 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์หาข้อมูลการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเหตุนี้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้ คือ

- 1) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interviews)
- 2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory observation)
- 3) การสนทนากลุ่ม (Focus group)
- 4) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การตีความข้อมูลเชิงประจักษ์และนำมาสรุปเป็นคำอธิบาย

แนวคิดหรือทฤษฎี และใช้การประชุมกลุ่มย่อยโดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน ตัวแทนจากเทศบาล เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อลวดคุดของข้อมูล

วิธีการดำเนินการวิจัย โดยกระบวนการมีส่วนร่วม

1. ประชุมคณะผู้วิจัยและผู้นำชุมชน พร้อมคณะกรรมการชุมชน ค้นหาปัญหา พุดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันหาแนวทางรวมกลุ่ม

2. จัดเวทีชุมชน ให้ความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการเกษตร โดยมี การให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คุณค่าวิถีชีวิต รวมถึงการสร้างรายได้

3. ร่วมกันศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง และค้นหาทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วมและแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม

4. จัดเวทีวิเคราะห์และตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลในลักษณะตรวจสอบ 3 เสา่ เกี่ยวกับสภาพทั่วไป ของชุมชนและศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยทีมวิจัย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

5. จัดเวทีสรุปข้อมูล สร้างรูปแบบการท่องเที่ยวโดยมีการดำเนินงานร่วมกัน 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้นำชุมชน คนในชุมชน และผู้ทำการวิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ตีความข้อมูล วางแผนกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เส้นทางท่องเที่ยว และโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับชุมชน

6. จัดเวทีคืนความรู้ให้กับชุมชน เพื่อร่วมกันพิจารณารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน ที่ได้รับการตรวจสอบความสมบูรณ์ของรูปแบบโดยคณะกรรมการชุมชนและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับ

ผลการวิจัย

1. ศึกษาบริบททั่วไปของพื้นที่ตำบลปงยางคก

ข้อมูลที่แสดงภาพรวมของตำบลปงยางคก ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และประชาชนในบริเวณเขตพื้นที่ ข้อมูลบริบท ชุมชนที่จัดเก็บประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านการเมือง/การปกครอง ประชากร สภาพทางสังคม ระบบบริการพื้นฐาน ระบบเศรษฐกิจ และเศรษฐกิจพอเพียงท้องถิ่น (ด้านการเกษตรและแหล่งน้ำ) ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว

บริเวณที่ตั้งของตำบลปงยางคก มีลักษณะที่ราบลุ่ม มีลำน้ำแม่ตาล และลำน้ำแม่วิก ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน ลักษณะภูมิอากาศ เป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว ลักษณะของดิน เป็นลักษณะดินเหนียวปนทราย จำนวนประชากร มีจำนวนทั้งสิ้น 10,458 คน โดยแยกเป็นชาย 4,996 คน หญิง 5,462 คน มีจำนวนครัวเรือน 3,946 ครัวเรือน ด้านสาธารณสุข มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 2 แห่ง รพ.สต.บ้านสันหลวง และรพ.สต.บ้านช่วง การคมนาคมติดต่อระหว่าง ตำบลปงยางคกกับชุมชนข้างเคียงสามารถเดินทางโดยรถยนต์ ซึ่งมีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญเข้าสู่พื้นที่เทศบาลตำบลปงยางคก คือ 1.ทางหลวงหมายเลข 11 สายเชียงใหม่ – ลำปาง 2. ทางหลวงหมายเลข 1034 สายห้างฉัตร-เกาะคา ทางหลวงสายนี้จะเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (ลำปาง-เชียงใหม่) - การติดต่อระหว่างหมู่บ้านในเขตตำบลปงยางคก ส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่และถนนลาดยาง ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม 12 เดือนส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ เข้าวัดทำบุญตักบาตร - ตานข้าวจี๋ ข้าวหลาม ประเพณีสงกรานต์วัดสันบุญเรือง พระธาตุวัดสันหนองบง พระธาตุวัดสันหลวง พระธาตุวัดทะล้า พระธาตุวัดปงใต้ พระธาตุวัดปงยางคก และพระธาตุวัดม่วงชุม ประเพณีสืบชะตาหมู่บ้าน บ้านปงยางคก เลี้ยงผีปู่ย่า ดำหัวคนเฒ่าคนแก่ แห่ไม้ก้ำศรี ประเพณีสักการะพ่อปู่เจ้าบ้าน ประเพณีสักการะพ่อปู่เจ้าบ้าน บ้านทุ่งบ่อแป้น - ประเพณีสืบชะตาหมู่บ้าน ประเพณีบวงสรวงหอปู่เจ้าบ้านช่วง ถวายเทียนพรรษา ประเพณีสลากภัตบ้านจำ บ้านปงใต้บ้านปงเหนือ บ้านช่วง บ้านนางแล ประเพณีลอยกระทง (ยี่เป็ง) - บูชาประทีป - โคมลอย โคมไฟ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมและฐานการเรียนรู้เชิงเกษตร ได้แก่ 1) วัดปงยางคก เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดลำปาง 2) วัดทุ่งบ่อแป้น ภายในวัดมีทัศนียภาพที่สวยงาม เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ปัจจุบันทางวัดได้จัดพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นสถานพยาบาลสงเคราะห์ฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายผู้ป่วยด้านอัมพฤกษ์อัมพาต 3) เกษตรไล่เดือนดินบ้านครูเนตร มีการนำความรู้มาใช้อย่างเป็นรูปธรรม ทำปุ๋ยเลี้ยงไล่เดือนดินแล้วนำมูลไปผลิตปุ๋ย นำไปใช้กับแปลงสาธิตผักกางมุ้ง นำผักที่ได้และเศษวัชพืชไปเลี้ยงเป็ด 4) ฟาร์มเพาะเห็ดบ้านลุงพัน ชัยเรืองเดช 5) แหล่งทำตะเกียง ชุมชนปงยางคก 6) กลุ่มโฮมสเตย์เฮือนบ้านอม และสวนเกษตรสวนครัวรั้วกินได้ 7) บ้านเศรษฐกิจพอเพียงคุณสุพรรณ วงศ์อนันต์

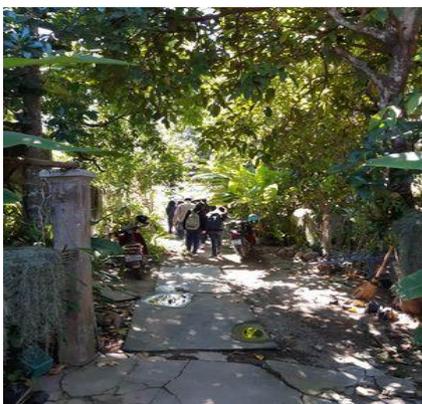
8) กลุ่มบ้านโฮมสเตย์เอือนสุขภาพศรีนวล มีการบริการนวดแผนไทย 9) เอือนแม่อุ้ยลัดดาและสวนเกษตรสวนครัวรั้วกินได้ 10) บ้านป่าพร สวนการเกษตรครัวเรือน และการทำยาสมุนไพร 11) บ้านพี่ขวัญปุ้ยอินทรีย์ 12) กลุ่มบ้านโฮมสเตย์ เอือนป่าเพ็ญและสวนเกษตรสวนครัวรั้วกินได้

2. การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ตำบลปงยางคก อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง

การสัมภาษณ์และการผลการศึกษาริบทของชุมชนโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากสภาพทั่วไป การสอบถามความคิดเห็น การสัมภาษณ์ การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ และวิเคราะห์ศักยภาพร่วมกัน โดยใช้คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยมี 5 สถานที่เชิงเกษตร ที่ผ่านการประเมินวิเคราะห์ศักยภาพคุณภาพแหล่งฯจาก 10 สถานที่เชิงเกษตร สรุปได้ดังนี้

2.1 บ้านป่าพร สวนเกษตรครัวเรือน และการทำยาสมุนไพร

ความโดดเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำยาสมุนไพรสำหรับดูแลสุขภาพ เช่น การเกษตรทฤษฎีใหม่ การเกษตรกรรมแบบธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ การผลิตสารชีวภาพเพื่อกำจัดศัตรูพืช เป็นฐานการเรียนรู้ชมรมท้องถิ่นและ การทำสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อรักษาสุขภาพ การเข้าถึง เส้นทางเดินทางเข้าถึงบ้านป่าพร เดินทางสะดวกและปลอดภัย ความสะดวกพิจารณาจากช่วงเวลาที่สามารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ต่อปี เป็นถนนคอนกรีต เข้าถึงได้ง่าย สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกบ้านป่าพร มีห้องน้ำที่สามารถใช้บริการแก่ลูกค้าแยกจากห้องน้ำของเจ้าของบ้าน มีร้านอาหารกลางวันบริการที่เป็นร้านอาหารตามสั่ง มีไฟฟ้า มีอินเทอร์เน็ต และมีจุดน้ำดื่มให้บริการ

ภาพที่ 2 ทางเข้าไปชมสวนหลังบ้านป่าพร (ซ้าย) ภาพที่ 3 โรงเรือนเลี้ยงไส้เดือน (ขวา)

2.2 ฟาร์มเพาะเห็ดลูฟี่ ชัยเรืองเดช

ความโดดเด่นด้านการเป็นเป็นศูนย์เรียนรู้การเพาะเห็ดตั้งแต่กระบวนการแรกจนกระทั่งเก็บ และแปรรูปเห็ดครบวงจร นักท่องเที่ยวสามารถเข้าเยี่ยมชมและร่วมทำกิจกรรมการเพาะเห็ด รวมทั้งซื้อผลิตภัณฑ์จากเห็ดที่แปรรูป อาทิ เห็ดอบกรอบ น้ำพริกเห็ด แหนมเห็ด โดยมีผู้นำเที่ยวคือ ลุงพันธ์ ส่วนที่พักเป็นที่พักโฮมสเตย์ มี 2 ห้อง และ 1 ห้องโถง สามารถรองรับได้ 8 - 10 คน เป็นโฮมสเตย์หลังที่ 4 ของชุมชน

การเข้าถึง เส้นทางการเดินทางเข้าถึงฟาร์มเห็ดลุงพัน ชัยเรืองเดช เป็นถนนชุมชนคอนกรีตเสริมไฟ เส้นทางสะดวกและปลอดภัย สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกบ้านลุงพัน มีห้องน้ำแยกออกมาที่สามารถใช้บริการได้สะอาดพร้อมใช้ มีไฟฟ้าและมีจุดน้ำดื่มสะอาดให้บริการฟรีแก่นักท่องเที่ยว

ภาพที่ 4 ฟังบรรยายการเตรียมก่อนเห็ด บ้านลุงพัน

2.3 บ้านพี่ขวัญปุ้ยอินทรีย์

ความโดดเด่นด้านการจัดการขยะทางการเกษตร หมายถึงเป็นผู้จัดการขยะที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรแล้วนำมาแปรรูปให้กลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ ที่นำกลับมาใช้ในการเกษตร ขยะที่เข้ามาส่วนใหญ่จะเป็น ใบไม้ ฟางข้าว และ ที่เยอะที่สุดคือก้อนเห็ดที่หมดเชื้อเห็ดแล้ว มีเข้ามาที่บ้าน พี่ขวัญ บางครั้งอาทิตย์ละ 10 ตัน ซึ่งกิจกรรม การเกษตรของบ้านพี่ขวัญได้แก่ มีการสอน กำจัดขยะทางการเกษตร คือการทำปุ๋ยกลับกอง ฯลฯ แล้วนำปุ๋ยมาใช้กับนาอินทรีย์ปลอดสารพิษ และมีการปลูกพืชผักสวนครัว การจัดการพลาสติกเปลือกของก้อนเห็ดอัดก้อนเป็นพลาสติกกรีไซเคิล มีการเลี้ยงเป็ดในนาข้าวที่ทำแบบอินทรีย์ และมีบ้านพักโฮมสเตย์ จำนวน 4 ห้อง รับได้ไม่เกิน 20 คน

การเข้าถึง เส้นทางการเดินทางเข้าถึงบ้านพี่ขวัญ เดินทางสะดวกและปลอดภัย ความสะดวกพิจารณาจากช่วงเวลาที่สามารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ต่อปี เป็นถนนคอนกรีต เข้าถึงได้ง่าย

สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกบ้านพี่ขวัญมีห้องน้ำที่สามารถใช้บริการได้ มีไฟฟ้า และมีจุดบริการน้ำดื่มฟรี

ภาพที่ 5 รับฟังการบรรยายเรื่องขยะจากการเกษตร

2.4 เกษตรไส้เดือนดินบ้านครุเนตร

ความโดดเด่นด้านการทำปุ๋ยไส้เดือน ครอบคลุม เช่นกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเกษตร ทฤษฎีใหม่การเกษตรกรรมแบบธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ การผลิตสารชีวภาพ เพื่อกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น โดยบ้านครุเนตรมีกิจกรรมซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้การทำกิจกรรมทางการเกษตร 9 อย่างได้แก่ 1. ปุ๋ยไส้เดือนดิน 2. ปุ๋ยน้ำไส้เดือนดิน 3. ยาแรงกำจัดแมลง 4. สารชีวภัณฑ์นอกกล้วย 5. สารชีวภัณฑ์จาวปลวก 6. สารชีวภัณฑ์ใบกาชิ 7. ฮอริโมนไข่ 8. สารกำจัดหนอน เพลี้ยทุกชนิด 9. สารกำจัดโรคพืชได้แก่ โรคใบจุด ผลเน่า รากเน่า เป็นต้น ซึ่งทั้ง 9 กิจกรรมเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมเพื่อเกิดการเรียนรู้ทางการเกษตรแบบอินทรีย์ ซึ่งปลอดภัยอย่างแน่นอน และมีบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 4 ห้อง และรองรับได้ไม่เกิน 20 คน

การเข้าถึง เส้นทางการเดินทางเข้าถึงบ้านครุเนตร เดินทางสะดวกและปลอดภัย ความสะดวกพิจารณาจากช่วงเวลาที่สามารรถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ต่อปี เป็นถนนคอนกรีต เข้าถึงได้ง่าย ถนนชุมชน เชื่อมกับถนนหมายเลข 1034 และ ถนนหลวงหมายเลข 11 ซึ่งใช้เดินทางจากลำปางไปเชียงใหม่

สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกบ้านครุเนตรมีที่จอดรถเพียงพอ มีห้องน้ำที่สามารถใช้บริการได้ มีไฟฟ้า มีอินเทอร์เน็ต และมีน้ำดื่มฟรีให้บริการ

ภาพที่ 7 ฐานบ้านไส้เดือน

ภาพที่ 8 นิทรรศการกระบวนการทำข้าว

2.5 บ้านเศรษฐกิจพอเพียงคุณสุพรรณ วงศ์อนันต์

ความโดดเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเกษตรทฤษฎีใหม่ การเกษตรกรรมแบบธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ การผลิตสารชีวภาพ เพื่อกำจัดศัตรูพืช มีการทดลองใช้ ผึ้งชันโรง ในการช่วยการผสมเกสรดอกไม้เพื่อเพิ่มการออกผลของไม้ผลเพิ่มมากขึ้น มีการทำจุลินทรีย์สังเคราะห์แสงเพื่อนำมาใช้ในสวน และ นาอินทรีย์

การเข้าถึง เส้นทางการเดินทางเข้าถึงบ้านเศรษฐกิจพอเพียง คุณสุพรรณ วงศ์อนันต์ เดินทางสะดวกและปลอดภัย ความสะดวกพิจารณาจากช่วงเวลาที่สามารรถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ตลอดปี เป็นถนนคอนกรีต เข้าถึงได้ง่าย

สิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกบ้านเศรษฐกิจพอเพียง คุณสุพรรณ วงศ์อนันต์
อาคารเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีที่จอดรถเพียงพอ มีห้องน้ำที่สามารถใช้บริการได้ มีไฟฟ้า มีอินเทอร์เน็ต
และมีน้ำดื่มฟรีให้บริการ

ภาพที่ 9 แผนโครงการ 5 ประสาน

ภาพที่ 10 แผนผังฟาร์มแหล่งเรียนรู้

สรุป วิเคราะห์ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งด้านการท่องเที่ยว

จากการจัดเวทีสรุปข้อมูล สร้างรูปแบบการท่องเที่ยวโดยมีการดำเนินงานร่วมกัน 3 ฝ่าย ได้แก่ผู้นำชุมชนตำบลปาย่างคอก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง คนในชุมชนผู้เกี่ยวข้อง และคณะผู้วิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ตีความข้อมูล วางแผนกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เส้นทาง การท่องเที่ยว และโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับชุมชนลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลและการ วิเคราะห์ศักยภาพซึ่งเป็นการวิเคราะห์ดูว่าประเด็นแหล่งดึงดูด มีแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าประเด็นการ ท่องเที่ยวอยู่ ทุกแหล่งที่คัดเลือกมาได้แก่ 1. บ้านป่าพรสวนเกษตรครัวเรือน และการทำยาสมุนไพร มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องการทำอาหารพื้นเมือง ทำขนมท้องถิ่นและการทำสมุนไพร 2. ฟาร์มเห็ดดงพัน ชัยเรืองเดช มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องการเพาะเห็ด และการแปรรูปเห็ด ครบวงจร 3. บ้านพี่ขวัญ ปู่อินทรีย์ มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องการจัดการขยะจาก การเกษตร ครบวงจร 4. เกษตรไส้เดือนดินบ้านครูเนตร มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องการจัดทำ ปุ๋ยได้แก่ปุ๋ยไส้เดือนดิน ปุ๋ยน้ำไส้เดือนดิน “ยาแรง” กำจัดแมลงสารชีวภัณฑ์หน่อกล้วยสารชีวภัณฑ์ จาวปลวก สารชีวภัณฑ์โบกาซี ฮอร์โมนไข่ สารกำจัดหนอนเพลี้ยทุกชนิด สารกำจัดโรคพืช และ 5. บ้านเศรษฐกิจพอเพียง คุณสุพรรณ วงศ์อนันต์ มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ (4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30 : 30 : 30 :10) จากที่กล่าวมาข้างต้น จำนวน 5 แหล่ง เป็นแหล่งที่มีสิ่งดึงดูดที่มี ความโดดเด่นที่ชัดเจน และมีความน่าสนใจในกิจกรรมทางการเกษตรซึ่งสามารถเป็นสิ่งดึงดูดที่ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจอยากมาร่วมกิจกรรม และพัฒนาให้เป็นฐานการเรียนรู้ได้ ซึ่งเป็นผลจาก ความคิดเห็นร่วมกันแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน

การเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวกทั้ง 5 แห่งนั้น การเข้าถึง เส้นทางการเดินทางเข้าถึง บ้านทั้ง 5 แห่งนั้น เดินทางสะดวกและปลอดภัย ความสะดวกพิจารณาจากช่วงเวลาที่สามารถเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวได้ตลอดปี เป็นถนนคอนกรีต เข้าถึงได้ง่าย

ในส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกสิ่งอำนวยความสะดวกทั้ง 5 แห่งนั้น มีอาคารเรียนรู้ มีที่จอดรถเพียงพอ มีห้องน้ำที่สะอาดสามารถใช้บริการได้ มีไฟฟ้า มีอินเทอร์เน็ต และมีน้ำดื่มฟรี ให้บริการ และมีบ้านพักโฮมสเตย์ให้บริการ

3. การคิดค้นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลปงยางคก อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ภาพที่ 11 การประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เป็นเจ้าของแหล่ง นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลปงยางคกที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

จากการประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เป็นเจ้าของแหล่ง นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลปงยางคกที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้เวทีประชุมกลุ่มย่อยและและข้อสรุปร่วมกันได้ กำหนดรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือแนวทางการจัดกิจกรรมในแต่ละแหล่ง โดยใช้หลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยว โดยนักวิชาการได้เสนอรูปแบบการเดินทางเพื่อการจําหน่ายเที่ยว และหลักการตามหลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยว (ฉันทิช วรรณถนอม, 2559) ได้ข้อสรุปเป็นรูปแบบที่ 1 กรณีการจัดรายการนำเที่ยว ประมาณ 2 - 4 วัน ซึ่งเป็นการจัดการนำเที่ยวที่ต้องจัดที่พักในบริเวณที่มีแหล่งท่องเที่ยวล้อมรอบที่พัก เป็นลักษณะของการเที่ยวชมเมือง (City Tour) หรือการเที่ยวชมภูมิทัศน์ (Sightseeing Tour) และการเขียนรายการนำเที่ยวนั้นจะต้องมีการสำรวจและศึกษาข้อมูล ในเรื่องระยะเวลาความยากง่ายของการเดินทางเข้าถึง สภาพเส้นทาง จุดท่องเที่ยว จุดแวะพัก และกิจกรรม

ภาพที่ 13 : แผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้ ทดลองออกแบบเส้นทางทางการท่องเที่ยวและ ได้ข้อสรุปร่วมกันเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถทำเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวแบบ 1 วัน และแบบ 2 วัน 1 คืน ดังต่อไปนี้

โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบ 1 วัน กิจกรรมการเรียนรู้บ้านป่าพร

- 09.00 น. นักท่องเที่ยวพร้อมกันที่บ้านป่าพร เริ่มเรียนรู้การทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่บ้านของป่าพร และแนะนำข้อมูลสมุนไพรในครัวเรือน เมนูอาหารที่เหมาะสมสำหรับผักต่าง ๆ หลังจากนั้นก็จะพานำชมสวนหลังบ้าน พร้อมทั้งอธิบายพืชผักต่าง ๆ พร้อมกับทำกิจกรรมเก็บผักสวนครัว เพื่อนำมาทำอาหารกลางวัน
- 10.30 น. กลับมาทำอาหารโดย จะมีอุปกรณ์ในการอาหารที่เตรียมไว้ให้ โดยมีการกำหนดเมนูอาหารแล้วแต่ฤดูกาล และความพร้อมของพืชผักสวนหลังบ้าน เป็นอาหารมื้อกลางวัน
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน
- 14.00 น. มีกิจกรรม ทำลูกประคบ โดยพาออกไปเก็บสมุนไพร ที่อยู่ในสวน ได้แก่ เหง้าไพลบรรเทาอาการปวดเมื่อยลดการอักเสบ ผิวมะกรูดบรรเทาลมวิงเวียน ตะไคร้บ้าน บรรเทาอาการปวดเมื่อยลดการอักเสบ ไนเมะขามบรรเทาอาการคันตามร่างกาย ช่วยบำรุงผิว ขมิ้นชันบรรเทาอาการฟกช้ำและช่วยรักษาเม็ดผดผื่นคันตามผิวหนัง ขมิ้นอ้อยบรรเทาอาการฟกช้ำและช่วยรักษาเม็ดผดผื่นคันตามผิวหนัง ใบส้มป่อยช่วยบำรุงผิวพรรณ ช่วยให้ผิวหนังสะอาด เกือบแคง ช่วยดูดซับความร้อนและช่วยพาตัวยาผ่านซึมผิวหนังได้อย่างสะดวก การบูร แต่งกลิ่น บำรุงหัวใจ แก้พุพอง แก้หัวัด
- 15.00 น. มีกิจกรรมนวดไทยของบ้านป่าพรซึ่งผู้นวดคือครูศรีนวลที่อยู่ในกลุ่มบ้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านป่าพรด้วย
- 16.30 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน กิจกรรมการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

วันที่ 1

- 09.00 น. นักท่องเที่ยวพร้อมกันที่บ้านป่าพร จากนั้นเริ่มเรียนรู้การทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการบรรยาย แผนผังของสวนหลังบ้านของบ้านป่าพร แนะนำข้อมูลสมุนไพรในครัวเรือน เมนูอาหารที่เหมาะสมสำหรับผักต่าง ๆ หลังจากนั้นก็จะพานำชมสวนหลังบ้าน พร้อมทั้งอธิบายพืชผักต่าง ๆ พร้อมกับทำกิจกรรมเก็บผักสวนครัว เพื่อนำมาทำอาหารกลางวัน
- 10.30 น. กลับมาทำอาหารโดยจะมีอุปกรณ์ในการอาหารที่เตรียมไว้ให้ โดยมีการกำหนดเมนูอาหารแล้วแต่ฤดูกาลและความพร้อมของพืชผักสวนหลังบ้าน เป็นอาหารมื้อกลางวันของวันนี้
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน
- 13.00 น. นำท่านเดินทางต่อไปบ้านเกษตรไส้เดือนดินครูเนตร รับฟังการบรรยายภาพรวมของกิจกรรมทางการเกษตรบ้านครูเนตร และบรรยายการทำปุ๋ยไส้เดือน ซึ่งมีการเตรียมตัวอย่างดิน และไส้เดือน เพื่อให้ทุกท่านได้ทำกิจกรรมทำปุ๋ยไส้เดือนพร้อมกัน
- 14.00 น. รับฟังการบรรยายนำชม พร้อมทั้งทำกิจกรรม สารชีวภัณฑ์หน่อกล้วย สารชีวภัณฑ์จาวปลวก เป็นกิจกรรมในสวน
- 17.00 น. กิจกรรมจับปลาและเก็บผักสวนครัวบ้านครูเนตร เพื่อทำกิจกรรมทำอาหารเย็นที่บ้านครูเนตร
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น พร้อมกับร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุยกับครูเนตร และกลุ่มโดยจะมีป่าพร ลุงพัน คุณศรีสุพรรณ และพี่ขวัญ มาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมทั้งเข้าพักที่บ้านพักโฮมสเตย์บ้านครูเนตร
- 20.00 น. เข้าที่พักและพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่ 2

- 5.00 น. ให้ท่านทำภารกิจส่วนตัว และเตรียมพร้อมสำหรับการออกเดินทางไปทำกิจกรรม
- 6.00 น. นำท่านเดินทางไปฟาร์มเห็ดบ้านลุงพัน เพื่อทำกิจกรรมเก็บเห็ด ในช่วงเช้า โรงเพาะเห็ด
- 8.00 น. รับประทานอาหารเช้าที่บ้านลุงพัน โดยมีอาหารเช้าจะเป็นอาหารที่ทำมาจากผลิตภัณฑ์เห็ด
- 9.00 น. นำท่านเรียนรู้และลองลงมือปฏิบัติ โดยเริ่มจากการทำก้อนเห็ด หนึ่งก้อนเชื้อและการใส่เชื้อเห็ด หลักการจัดทำโรงเรือนเพาะเห็ด และกระบวนการนำเข้าจัดเรียงในโรงเพาะเห็ด ทุกท่านจะได้เยี่ยมชมและลงมือทำ
- 11.30 น. หลังจากนั้นนำท่านเดินทางต่อไปยังบ้านเศรษฐกิจพอเพียง คุณสุพรรณ วงศ์อนันต์ เพื่อรับประทานอาหารกลางวัน
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ที่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง คุณสุพรรณ (เมนูอาหารตามฤดูกาล)

- 13.00 น. รับฟังบรรยายและดูกิจกรรมการ การเกษตรแบบพอเพียง ในสวนคุณสุพรรณ และทำกิจกรรมทำจุลินทรีย์สังเคราะห์แสง
- 14.00 น. นำท่านเดินทางต่อไปยังบ้านพี่ขวัญ เพื่อชมการทำปุ๋ย และแปลงเกษตรปลอดสารพิษ การทำปุ๋ยบ้านพี่ขวัญเป็นการนำเอาขยะทางการเกษตรนำมาทำเป็นปุ๋ยเพื่อกลับไปใช้ให้เกิดประโยชน์และประหยัดต้นทุน โดยที่นี่จะรับเอาก้อนเห็ดที่หมดเชื้อแล้ว นำมาเป็นส่วนประกอบในการทำปุ๋ย เพื่อกลับไปใช้ในการปลูกผักสวนครัวที่เป็นผักสวนครัวปลอดสารพิษ โดยทุกท่านจะได้ชมทุกกระบวนการและได้ลงมือปฏิบัติในการทำปุ๋ย
- 16.00 น. นำท่านเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

อภิปรายผล

จากการศึกษาสำรวจข้อมูลในเขตตำบลปางายก ทั้ง 13 หมู่บ้านได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนซึ่งชุมชน ได้มีการรวมกลุ่มโดยได้ตัวแทนจากแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้มาทำการประชุมร่วมพูดคุย แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ และได้หาข้อสรุปต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้โจทย์คิดร่วมกัน ถึงปัญหารายได้ ชุมชนยังไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญด้านการเกษตร และ ปัญหาคนออกจากชุมชนออกไปหางานนอกพื้นที่ จึงเกิดการคิดร่วมกัน หาทางแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญากรมประมง (2560) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นอีกองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการท่องเที่ยว โดยชุมชน เนื่องจากเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ ซึ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสามารถกระทำได้หลากหลายทาง หลายลักษณะ ผ่านกระบวนการสื่อสารพูดคุยเพื่อเป็นการสื่อความคิดเห็น การถกเถียงปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว จากการศึกษาความคิดเห็นซึ่งชุมชนได้ทำการพูดคุยถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรหลังจากที่ได้ข้อมูลเบื้องต้นมาซึ่งการหาแหล่งและข้อมูลทางการท่องเที่ยว กลุ่มชุมชนได้สรุปและลงความเห็นให้แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แห่ง อันได้แก่ บ้านป่าพร ฟาร์มเห็ดลุงพัน ชัยเรืองเดช บ้านพี่ขวัญเกษตรไส้เดือนดินบ้านครูเนตร และบ้านเศรษฐกิจพอเพียง คุณสุพรรณ วงศ์อนันต์ เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และได้ให้สัมภาษณ์ต่อถึงเรื่องความเป็นมาและความสำคัญของทั้ง 5 แหล่งนี้ พบว่าทั้ง 5 แหล่งนี้มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับหลักทฤษฎีของ Collier and Harraway (1997) อ้างใน (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546) ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 3 ประการ หรือ 3 A's คือ 1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่ (Site) เหตุการณ์ (Event) โดยสถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้นแต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น 2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายที่ทำให้นักท่องเที่ยว หมายถึงบริเวณพื้นที่และโครงสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว 3. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ซึ่งต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ประกอบด้วย เส้นทางยานพาหนะ บ้านป่าพร ฟาร์มเห็ดลุงพัน ชัยเรืองเดช บ้านพี่ขวัญ เกษตรไส้เดือนดินบ้านครูเนตรและบ้านเศรษฐกิจพอเพียง คุณสุพรรณ วงศ์อนันต์ เป็นแหล่งมีศักยภาพตรงตามเกณฑ์ที่ตรงตามเกณฑ์ 3 A's และในส่วนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของทั้ง 5 แหล่ง 1. บ้านป่าพร มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์

เรื่องการทำอาหารพื้นเมือง ทำขนมท้องถิ่น และการทำสมุนไพร 2. ฟาร์มเห็ดลู่ฟัน ชัยเรืองเดช มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องการเพาะเห็ดและการแปรรูปเห็ด ครบวงจร 3. บ้านพี่ขวัญ มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องการจัดการขยะจากการเกษตรครบวงจร 4. บ้านครูเนตร มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องการทำปุ๋ย ได้แก่ ปุ๋ยไส้เดือนดิน ปุ๋ยน้ำไส้เดือนดิน ยาแรงกำจัดแมลง สารชีวภัณฑ์หน่อกล้วย สารชีวภัณฑ์จาวปลวก สารชีวภัณฑ์โบกาซิ ฮอร์โมนไข่ สารกำจัดหนอน เปลี้ยทุกชนิด สารกำจัดโรคพืช และ 5. บ้านเศรษฐกิจพอเพียง คุณสุพรรณ วงศ์อนันต์ มีความโดดเด่นเกษตรอินทรีย์ เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สอดคล้องกับ ปัทเมศย์ ประดิษฐ์ แสงทองและคณะ (2565) กล่าวว่า การจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมสวนผลไม้ โดยมีที่พัก กิจกรรมสถานที่ถ่ายรูป และความบันเทิงให้บริการแก่ลูกค้า โดยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีจุดมุ่งหมายให้ลูกค้าที่สนใจได้สัมผัสกับธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมในชนบทผ่านกิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ จากนั้นได้นำข้อมูลมาเพื่อที่คิดค้นเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยประชุมระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เป็นเจ้าของแหล่ง นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลปงยางคก ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้กำหนดรูปแบบเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือแนวทางการจัดกิจกรรมในแต่ละแหล่งโดยใช้หลักการจัดเส้นทางทางการท่องเที่ยว โดยนักวิชาการได้เสนอรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการจูงนำเที่ยว และหลักการตามหลักการจัดเส้นทางทางการท่องเที่ยว ฉันทิช วรรณถนอม (2559) ได้ข้อสรุปเป็น รูปแบบที่ 1 กรณีการจัดรายการนำเที่ยว ประมาณ 2-4 วัน ซึ่งเป็นการจัดการนำเที่ยวที่ต้องจัดที่พักในบริเวณที่มีแหล่งท่องเที่ยว ล้อมรอบที่พัก เป็นลักษณะของการเที่ยวชมเมือง (City Tour) หรือการเที่ยวชมภูมิทัศน์ (Sightseeing Tour) และการเขียนรายการนำเที่ยวนั้นจะต้องมีการสำรวจและศึกษาข้อมูล ในเรื่องระยะเวลา ความยากง่ายของการเดินทางเข้าถึงสภาพเส้นทาง จุดท่องเที่ยว จุดแวะพัก และกิจกรรม ดังนั้นได้ลองออกแบบเส้นทางทางการท่องเที่ยวและ ได้ข้อสรุปร่วมกันเป็นเส้นทาง ทางการเดินทาง ทั้งนี้ในชุมชนมีการทำการเกษตรอยู่ก่อนแล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้งาน

หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานด้านการศึกษาสามารถนำนักศึกษา ลงพื้นเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ตามเส้นทาง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ และหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลปงยางคกสามารถนำผลการวิจัยไปต่อยอดเพื่อการสนับสนุน ให้เกิดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากมีการระดมความคิดเห็น การรวมกลุ่ม และพร้อมดำเนินการทางธุรกิจชุมชน แต่ขาดการสนับสนุน กระตุ้น จากภาครัฐ หากทำได้ยากให้สนับสนุนการส่งเสริมการตลาด การประชาสัมพันธ์และสื่อ รวมถึงควรให้ความรู้เรื่องบัญชี และการดำเนินธุรกิจโฮมสเตย์ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยในครั้งนี้ พบว่ามีคนในชุมชนบางกลุ่มเท่านั้นที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยในครั้งนี้ บางส่วนยังไม่ให้ความสนใจมาร่วมทำวิจัยในครั้งนี้ ดังนั้น ควรวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการทำวิจัย และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นชุมชนเข้มแข็ง

ในการทำวิจัยในครั้งนี้วัตถุประสงค์การวิจัยถึงแค่กระบวนการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวเท่านั้น จึงควรทำวิจัยในข้อเรื่อง การประเมินเส้นทางการท่องเที่ยว รวมถึงการวิจัยเกี่ยวกับการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การทำสื่อประชาสัมพันธ์ หรือวิจัยแนวโน้มเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชุมชน หรือการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2553). **คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). **สรุปสถานการณ์ท่องเที่ยวไทย ปี 2565**. สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/download/article/article_20170216111201.pdf
- ฉันทิช วรรณอนอม. (2559). **การวางแผนและการจัดรายการนำเที่ยว**. กรุงเทพฯ : หจก.สามลดา.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2546). **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.
- บริสุทธิ์ แสนคำ. (2564). พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยภายหลังสถานการณ์โควิด
19. **วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ**, 4 (1) : 160 - 167
- ปวีณา งามประภาส. (2560). **การจัดการท่องเที่ยวชุมชน**. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ปัทเมศย์ ประดิษฐ์แสงทอง, ภัสสรกันต์ ททรัพย์มหาโชค, พัชร์ยมล สือสวัสดิ์ วัฒนชัย. (2565). การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วยแนวคิด POSDCORB. **วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ**, 4(1) : 173-186.
- มัทรี สีมาอำพร กันทา, วรรณัญญ์คมน์ รัตนมังคลชัย. (2565). การมีส่วนร่วมของชุมชนชาติพันธุ์ม้งเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารวิทยาการจัดการวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์**, 3(3) : 11-24
- รุ่งวิทย์ ตรีกุล, กมล เสวตสมบุรณ์ และธนชาติ เราประเสริฐ. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาอุทัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. **วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการมหาวิทยาลัยขอนแก่น** 8(2), 133-150.
- วชิรวัชร งามละม่อม. (2559). **ทฤษฎีการมีส่วนร่วม**. สืบค้นจาก http://learningofpublic.blogspot.com/2016/02/blog-post_79.html
- Skyscanner (2560). **พฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป 5 แทรนด์ของการท่องเที่ยว 2560**. สืบค้นจาก <https://www.skyscanner.co.th/news/inspiration/thai-tourist-trend-2016/>

ประวัติแบบท้ายบทความ

	<p>Name and Surname: Sayumphu Unyaphan Highest Education: Master of Arts (Sustainable Tourism Management) University or Agency: Lampang Rajabhat University Field of Expertise: Tourism and Hospitality Address: 119 M.9 T.Chomphu A.mueng Lampang 52000</p>
	<p>Name and Surname: Kanokporn Ekkasinsakul Highest Education: : Master of Arts (Communication Arts) University or Agency: Lampang Rajabhat University Field of Expertise: Communication Arts Address: 119 M.9 T.Chomphu A.mueng Lampang 52000</p>
	<p>Name and Surname: Thawatchai Tumtong Highest Education: Master of Arts (Art and Culture Management) University or Agency: Lampang Rajabhat University Field of Expertise: Art and Culture Management Address: 119 M.9 T.Chomphu A.mueng Lampang 52000</p>
	<p>Name and Surname: Kamonwan Tawan Highest Education: Master of Business Administration (Hotel and Tourism Management) University or Agency: Lampang Rajabhat University Field of Expertise: Tourism and Hospitality Address: 119 M.9 T.Chomphu A.mueng Lampang 52000</p>